

Eva Sicherl, Andreja Žele

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Novotvorjenke v slovenščini in vpliv angleščine nanje

Izvleček

Obravnava predstavlja nekaj novejših tipov tvorbo v slovenski leksiki, ki se z vedno pogostejšo rabo širijo. Ti tipi tvorbo so tako kot precej slovenske novejšje leksike prevzeti, najpogosteje iz sodobne angleščine, vendar prilagojeni izraznim in predstavnim sistemskim zmožnostim slovenščine. Obravnavani bodo 1) tako zgradbeno kot skladijsko različni leksemi s sestavinami *bio*, *eko*, *etno*, *alter* in *orto*, 2) afiksoidne tvorjenke in kratičnice in 3) prekrivanke. Leksemi s sestavinami *bio*, *eko*, *etno*, *alter* in *orto* so lahko zloženke ali samostalniške zveze. Sufiksoidnim tvorjenkam na *-fil*, *-holik*, *-mat*, *-net* in prefiksoidnim tvorjenkam na *avto-*, *bio-*, *eko-*, *evro-*, *e-*, *kiber-*, *multi-* lahko pogosto pripišemo angleški izvor. Kratičnice se v zadnjih desetletjih pogosteje rabijo tudi zaradi angleškega jezikovnega vpliva povezanega z vpeljavo modernih tehnologij: vzorci so lahko angleški, vendar uspevajo tudi v slovenščini. Spet drugi znanilec jezikovnih sprememb je pojav prekrivank. Prekrivanke so v slovenščini nov tip tvorbe, ki prekrivanje in krnitev dodaja že uveljavljenemu vzorcu sklapljanja.

Recent Formations in Slovene and how English Affects Them

The article presents three types of recent formations appearing in the Slovene vocabulary: 1) lexemes containing the elements *bio*, *eko*, *etno*, *alter* and *orto*, 2) affixoidal formations and acronyms, and 3) blends. An increase in the productivity of all three types can be attributed to the increasing influence of English on the Slovene language. Lexemes with the elements *bio*, *eko*, *etno*, *alter* and *orto* can thus be considered as either compounds or (noun) phrases (resulting in different spellings, i.e. either single-word units in the case of compounds or separate spellings in the case of noun/adjective + noun phrases). Suffixoidal

formations ending in *-fil*, *-holik*, *-mat*, *-net* and prefixoidal formations beginning in *avto-*, *bio-*, *eko-*, *evro-*, *e-*, *kiber-*, *multi-* can often be traced back to an English-language source or can be (partly) Slovene-made. Acronyms seem to have become more frequently used during the recent decades following increasing English influence as well as an influx of modern technologies; the models may have been English, but the pattern is thriving in Slovene. Another indicator of current language change is the process of blending. Blends in Slovene introduce a new type of formation, which adds overlap and truncation to the already well-established process of juxtaposition.

1 LEKSIKA MED BESEDNO ZVEZO IN ZLOŽENKO: *BIO*, *EKO*, *ETNO*, *ALTER* IN *ORTO*

Pri novejših samostalniških leksemih in še zlasti pri njihovih pridevniških izpeljankah dejanska raba še vedno niha med besedno zvezo in tvorjenko, zato bodo vzorčno obravnavani leksemi s sestavinami (besednimi ali morfemskimi) *bio*, *eko*, *etno*, *alter* in *orto*. Naštetim nepregibnost *bio-ø*, *eko-ø*, *etno-ø*, *alter-ø* in *orto-ø* omogoča večjo oz. pogostejšo transpozicijo oz. besednovrstno konverzijo, sicer pa se njihov pomen giblje med okoliščino in lastnostjo, v zloženki izražajo vrstnost.

Možnost povedkovodoločilne rabe *nekaj/nekdo biti bio/eko/etno/alter/orto* nakazuje splošen pomen okrajšank (brez korenskega in obrazilnega morfema *-log-* in *-ski*) in hkrati potrjuje njihov status besede tudi v stopnji besednozvezne rabe, npr. *bio/eko/etno/alter/orto izdelek*,¹ torej so okrajšanke tudi kot samostojne nejedrne določujoče besede v besedni zvezi rabljene bolj splošno- oz. širokopomensko kot v morfemski vlogi v podredni medponskoobrazilni zloženki, kjer je in mora biti njihov pomen natančnejši oz. specifičnejši;² v obeh primerih pa bi načelno lahko zagovarjali, da pomenje *bio* zaobseže pomen pridevnika *biološko* in širšo dodano kakovost (*bio* = *biološko* + dodana kakovost) in *eko* pomensko zaobseže pomen pridevnika *ekološko* in širšo dodano vrednost (*eko* = *ekološko* + dodana kakovost), sta pa navedeni besedi v rabi vsaj delno prekrivni. Tako pri besednih zvezah kot zloženkah pa o stopnji splošnosti oz. specifičnosti njihovega

1 Pri nas o tem Vidovič Muha (2011: 297–298).

2 Čeprav je dejanska jezikovna raba, zlasti pogosto omahovanje v rabi, ena izhodiščnih pobud za obravnavo in hkrati tudi eno temeljnih vodil za to obravnavo, pri nadaljnji presoji izhajava iz že znanih ugotovitev, da: 1) samostalniška medponskoobrazilna zloženka je tvorjenka, ki je v pretvorbni povezavi z besednozvezno skladenjskopomensko podstavo, kjer je vzpostavljeno razmerje med dvema samostalnikoma, npr. *avtogaraža* < 'garaža za avte', in 2) samostalniška besedna zveza pa je zveza dveh polnopomenskih besed, navadno jednega samostalnika in določujočega pridevnika, ki vzajemno vzpostavljata pretvorbno razmerje, *avtomobilsko zavarovanje* < 'zavarovanje za avtomobile'

določujočega pomena dokončno odloča vsakokratno izbrana jedrna samostalniška beseda, npr. *bio hrana* nasproti *biolog* nasproti *biosfera*, *eko živilo* nasproti *ekokmetija* ipd. Meja med strokovnim in splošno rabljenim determinologiziranim izrazjem pa se z večjo pogostnostjo leksema zabrisuje, tako so širše uporabljani tudi izrazi kot *bioklima*, *ekootok*, *alterkultura* ipd.

Prevzetost v besedno zvezo ali v tvorjenko (zloženko) vključenih sestavin pa nakazuje tudi nujnost pretvorbne razlage z nadomestnimi domačimi ustreznici in upoštevanje možnosti konverzije, ki prevzeti sestavini oz. besedi omogoča ohraniti vlogo samostojne besede v besedni zvezi. Slednje vodi k predpostavki, da novejša leksika lahko potrjuje tudi možnost nastanka nesklonljivih pridevnikov s priponskim obrazilom *-ø* s konverzijo samostalnikov v pridevnike, npr. *bomba film*. V teh primerih lahko govorimo o vplivu prevzetih besednih zvez z nesklonljivim prilastkom, pretežno iz angleščine (npr. *kombi limuzina*, *vanilija sladoled*).

1.1 KAKO SE PRI RABI ODLOČATI MED TVORJENKO IN BESEDNO ZVEZO³

Treba je izhajati iz možnih pomenskih razlik, ki so skladenjsko in pretvorbno-tvorbno pogojevane. Oženje pomena gre v smeri **povedkovo določilo** → **nesklonljivi prilastek** → **zloženka** in še besednovrstno: **prislov** → **pridevnik (nesklonljivi)** → **sestavina zloženke (kot samostalniška sestavina v skladenjski podstavi zloženke)**, in to je stopenjsko izražena odvisnost pomena od skladnje. Sestavine *bio*, *eko*, *etno*, *alter*, *orto* so besednovrstno samostalniki ali pridevniki, smiselno pa se uporabljajo tudi kot povedkovo določilo, npr. *biti bio* 'življenju neškodljivo, naravi prijazno', *biti eko* 'okolju neškodljivo, naravi prijazno', *biti etno* 'biti ljudsko, narodno', *biti alter* 'biti drugačno', *biti orto* 'biti izven povprečja, odstopati od običajnega'. Našteto kaže na širši ali splošnejši pomen okrajšank *bio*, *eko*, *etno*, *alter*, *orto* in s tem na večjo možnost besedne zveze. Pri tem so pomembne tudi že dosedanje slovarske rešitve, ki temeljijo na aktualnem gradivu.⁴ Pri pomenskih in skladenjskopodstavnih razlagah je bistvena vloga nadomestnih domačih/slovenskih ustreznice, zlasti njihova pomenska natančnost. Pri spodaj predstavljenem gradivu so razlage z nadomestnimi slovenskimi ustreznici v enojnih narekovajih. Razlage, ki označujejo *bio*, *eko*, *etno*, *alter*, *orto* kot določujoče sestavine besednih zvez, so najširšepomenske in zato na nek način krovne; te iste sestavine kot polnopomenski deli zloženek imajo ožje oz. specifičnejše pomene, ki so natančneje opredeljeni z vsakokratnimi izbranimi razmerji med sestavinami v

3 O tem podrobneje Žele (2015).

4 Tu mislimo zlasti na monografijo *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*, 2009, na *Slovar novejšega besedja* (SNB, 2014), na Fran.si in korpus Gigafida.

skladenjskih podstavah bodočih zložen. Izpeljavne različice *biološki*, *ekološki*, *etnološki*, *alternativni* praviloma tvorijo pomensko ožje oz. specifičnejše besedne zveze, ki so vsaj prvotno, pri nastanku, največkrat terminološke zveze. Zlasti drugi korenski morfem *-log-* v besedotvorni podstavi zloženke doda in poudari pomen 'proučevanja, analize in tvornega poseganja sploh'.

1.1.1

Bio v besedni zvezi z možnostjo pretvorbe v povedkovo določilo *biti bio* pretežno izraža 'uporabo samo naravnih, organskih snovi': *bio vrt* 'naravni vrt'; *bio hrana* 'naravna hrana', *bio pridelava* 'naravna pridelava', *bio kmetija* 'naravna kmetija, kmetija z naravno pridelavo' ipd.

Bio v zloženki izraža 'povezano z življenjem, živim sploh' in ta pomen se še zoži oz. specificira glede na jedrno sestavino: *biograf* 'pisec o življenju', *biolog* 'strokovnjak za vedo o življenju', *biofizika* 'fizika o procesih v organizmih', *biodinamika* 'dinamika sil v organizmih', *biogeneza* 'geneza/razvoj živega', *biotehnika* 'tehnika pri gojenju organizmov', *biosfera* 'prostor za organizme', *bioklima* 'klima zaradi organizmov' ipd.

Biološki označuje tisto 'ki izhaja iz proučevanja življenja organizmov': *biološka pridelava* (tudi: *biopridelava*) 'pridelava samo z organskimi snovmi', *biološki senzor* (tudi: *biosenzor*) 'senzor z občutljivim organskim elementom', *biološko zdravilo* 'zdravilo z biološko učinkovino', *biološko orožje* (tudi: *bioorožje*) 'orožje z mikroorganizmi', *biološki spekter* 'spekter oz. razmerje med različnimi življenjskimi oblikami', *biološki tip* 'tip oz. oblika življenja' ipd.

1.1.2

Eko v besedni zvezi z možnostjo pretvorbe v povedkovo določilo *biti eko* izraža 'sobivanje in skladnost z naravo, življenjskim okoljem': *eko ponudba* 'okoljska, naravna ponudba', *eko izdelek* 'naravni izdelek', *eko živilo* 'naravno živilo', *eko motorji* 'okolju neškodljivi motorji' ipd.

Eko v zloženki izraža 'tesno povezanost in soodvisnost z naravo in življenjskim okoljem' in ta pomen se še zoži oz. specificira glede na jedrno sestavino: *ekošola* 'šola v tesni povezavi z življenjskim okoljem', *ekolog* 'strokovnjak za vedo o okolju', *ekoturizem* 'turizem z odnosom do okolja', *ekotržnica* 'tržnica z ekološko pridelanimi izdelki' ipd.

Ekološko izraža 'varovanje in prizadevanje za ohranjanje narave, življenjskega okolja': *ekološka kmetija* (tudi: *ekokmetija*) 'kmetija s pridelovanjem, podrejenim

prizadevanju za ohranjanje narave, življenjskega okolja', *ekološka šola* (tudi: *eko-šola*) 'šola s prizadevanjem za ohranjanje narave, življenjskega okolja', *ekološka tržnica* 'tržnica z ekološko pridelanimi izdelki' ipd.

1.1.3

Etno v besedni zvezi z možnostjo pretvorbe v povedkovo določilo *biti etno* izraža 'izvor iz ljudstva, naroda': *etno glasba* 'ljudska glasba', *etno stil* 'ljudski stil'.

Etno v zloženki označuje tisto 'ki osnovo za delovanje črpa iz ljudskega, narodovega izročila' in ta pomen še zoži oz. specificira glede na jedrno sestavino: *etnolog* 'strokovnjak za ljudsko, narodovo izročilo', *etnolingvistika* 'lingvistika, ki črpa iz ljudskega, narodovega izročila', *etnocentrizem* 'centrizem večvrednosti določenega ljudstva, naroda', *etnogeneza* 'geneza oz. razvoj ljudstva, naroda', *etnodžez* 'džez s primesmi tradicionalne ljudske glasbe', *etnostil* 'stil, ki črpa iz ljudskega, narodovega izročila', *etnoglasba* 'glasba, ki črpa iz ljudskega, narodovega izročila' ipd.

Etnološko izraža tisto 'ki izhaja iz preučevanja in ohranjanja ljudskega, narodnega': *etnološka razprava* 'razprava, ki preučuje ljudsko, narodno' ipd.

1.1.4

Alter v besedni zvezi z možnostjo pretvorbe v povedkovo določilo, npr. *biti alter* (na drugačni, alternativni način) izraža 'drugačnost, drugega': *alter kultura* 'drugačna kultura', *alter scena* 'drugačna scena' ipd.

Alter v zloženki označuje 'drugo možnost izbire, drugačno izbiro': *alterkultura* 'kultura kot drugačna izbira', *alterrock* 'alternativni rock', *alterklub* 'klub alternativne kulture' ipd.

Alternativen izraža tisto 'ki zagovarja drugačnost, drugačno izbirno možnost': *alternativni predlog* 'predlog za drugačno izbiro' ipd.

1.1.5

Orto v besedni zvezi z možnostjo pretvorbe v povedkovo določilo izraža tisto, 'ki se po lastnostih zelo razlikuje od povprečja in je zato res pravo': *orto svobodnjak* 'ta pravi svobodnjak', *orto terenec* 'čisto ta pravi terenec', *orto fest* 'čisto poseben fest', *orto smešen* 'resnično smešen' ipd.

Orto v zloženki označuje 'ravno, pravilno lego, položaj': *ortodontija* 'veda o uravnavanju zob, čeljusti', *ortoepija* 'veda o pravilni izreki', *ortopedija* 'veda o ravnanju spremenjenih telesnih delov v prave lege'.

1.2 POTENCIALNI BESEDNOZVEZNI LEKSEMI

Potencialni besednozvezni leksemi tipa *instant izdelek* 'pripravljen izdelek' (iz: *Izdelek je instant*) omogočajo tudi poenobeseditev v smislu *Ko izbira izdelke, se še vedno prevečkrat odloči za **instant** (izdelek), Pri naročanju kav je sebi izbrala **instant**,*⁵ medtem ko bi zloženko *instantizdelek* skladijenjskopodstavno lahko predstavili kot 'izdelek na instant (način)'. Podobno še poenobeseditev *Radi igrajo etno (glasbo)*.

Pri *etno* je možna tudi večkratna konverzija, ki omogoča enkrat besednozvezno rabo in iz nje poenobeseditev,⁶ in drugič rabo v zloženki, npr. samostalniki – pridevnik – prislov (*Etna ne poslušá, **etnodžez** pa pozna, **Etno** glasbo ne pozna prav dobro, Program je bil **etno** obarvan*).

2 AFIKSOIDNE TVORJENKE IN KRATIČNICE

2.1

Vedno pogostejše so sufiksoidne zloženke tipa *-fil, -holik, -mat, -net* (npr. *pedofil, teveholik, kavomat, infomat, parkomat, bankomat, kondomat, telnet, udbanet*), tudi te so pogosto prevzete.⁷

Prefiksoidnim tvorjenkam oz. zloženkam se zaradi ene vsesplošno uporabljane sestavine približujejo zloženke tipa *akva-, avdio-, avto-, bio-, eko-, evro-, e-, hidro-, kiber-, multi-, samo-* (*akvagimnazija, akvakultura, akvarobika, akvatorij, avdiokaseta, avdiosignal, avdiosistem, avtocitat, avtoimunski, bioenergetik, bioinženiring, biolaser, biometeorolog, biosnov, bioterapija, bioterorizem, ekoturizem, ekošola, evrocentrizem, evroposlanec, evrorealist, evroskeptik, e-bančništvo, e-ekonomija, e-klepetalnica, e-klik, e-knjiga, e-potrošnik, e-turizem, e-za-svojenec, hidroizolacija, hidromasažen, hidroterapija, kiberprostor, kiberseks, kibertrg, multikino, multikultura, multimedija, samocenzura, samodokazovanje, samohodstvo, samonadzor, samozaposlitev, samoozdravljenje*). Zgornji zgledi potrjujejo, da se vsaj nekateri prevzeti prefiksoidi sčasoma lahko poslovenijo (npr. *avto-* v *samo-*).

5 Leksem *instant* (< lat. *instans* 'nujen, takojšen') je različica pridevnika *instantni* in je slovaropisno predstavljen zgolj kot nesklonljivi pridevnik, in ne tudi kot drugotni samostalniki.

6 Izrazna gospodarnost v jeziku je skupna točka tako poenobesedenja kot konverzije, s tem da poenobesedenje zahteva tudi popolno ohranitev pomena.

7 Podobne zloženke so aktualne pri Čehih, v Slovníku neologizmů (Martincová a kol. 1998, 2004), npr. *akvacentrum, audioprogram, biobar, biostrava* 'biohrana', *ekotaška* 'nakupovalna ekotorba', *e-žurnalistika; jidloholik, workoholik, eurofil, bankomat*; za naš *parkomat* pa imajo npr. Čehi izraz *parkovník*.

Navadno rabljene so tudi afiksoidne zloženke oz. tvorjenke z domačimi afiksoidi; ti domači afiksoidi so zaradi posplošitve pomena obdržali samo besedotvorni pomen in se zato iz besedotvornopodstavnega sestava preselili v obrazilni sestav: *dobropis*, *plinovod*, *plinomer*, *obramboslovje*, *malopodjetnik*, *veletrgovec* ipd.

2.2

Kratičnice, ki po zapisanem črkovalnem branju postanejo besede: *cede* : *cedejka*, *betece*, *emšo*, *esemes*, *dedeve*, *džiesem*, *teve* ipd. Tudi te so pogosto prevzete iz angleščine ali pa izvorno tvorjene v slovenščini po angleškem vzorcu.

3 SKLAPLJANJE S PREKRIVANJEM

Proces prekrivanja že vključuje dva besedotvorna postopka, in sicer sklapljanje in pogosto tudi krnjenje v smislu *kočerja*,⁸ temu zgledu pa za status prekrivanke manjka prekrivanje, ki ga imamo v naslovu prireditve *značajni znanosti* 'poljudnoznanstvena predavanja s čajem'; vse troje – sklapljanje, krnjenje in prekrivanje pa imata tudi aktualno uporabljena zglede *Slovečer* 'slovenistični večer' in *pilatorka* 'pilates + retorika'. Vsi zgoraj omenjeni primeri bi bili v anglo-ameriškem jezikoslovju označeni kot t. i. *blends*, ker angleški *blend* nujno vsebuje krnitev in sklapljanje, lahko pa tudi prekrivanje.⁹

Gre torej za besede, ki jih navadno tvorimo z izraznim prekrivanjem, in hkrati tudi s krnjenjem ene ali dveh oz. obeh¹⁰ samostojnih besed, npr. *ričota* (< ričet + rižota), ki je tudi že uslovarjen leksem.¹¹ Prekrivanje navadno dveh samostojnih besed, ki sta z vidika nastale prekrivanke osnovni besedi, sodi tudi na morfološko področje, ko se na morfemskem stiku prekrivajo samo določeni glasovi ali pa se lahko prekrivata morfema oz. več morfemov; v slovenskem jezikoslovju se je o tem tipu sklapljanja začelo več pisati šele v zadnjem desetletju. Tudi sicer naj bi prekrivanka najpogosteje nastala iz prvega dela prve podstavne besede in

8 Ena izmed že uslovarjenih tvorjenk, ki vključujejo tako sklapljanje kot krnitev in so se v rabi že ustalile, je *kočerja*; v SSKJ 2 je razložena kot *kočérja* -e ž (ê) pog. obrok hrane, ki se je pozno popoldne: *Namesto kosila in večerje za kočerjo so spekli pico.*

9 Tako npr. Kelly (1998: 579) opredeli *blends* kot besede, »tvorjene tako, da odrežemo dele obstoječih besed in združimo preostala dela skupaj bodisi z enostavno združitvijo ali z združitvijo, ki jo spremlja prekritje skupnih fonoloških segmentov«, prim. tudi definicijo Klinar in Davis (2012: 26).

10 Krnitev je v sodobnem slovenskem jezikoslovju (Toporišič 1992: 91) opredeljena kot opuščanje dela besede za to, da se dobi tvorbeni prvine ali pa kar nova beseda, npr. *izem*, *Iča*.

11 V Slovarju slovenskega knjižnega jezika 2 (SSKJ2), tj. v posodobljeni in dopoljeni izdaji, je geslo *ričóta* -e ž (ô) jed iz dušenega ješprenja, pripravljena podobno kot rižota: na koncu je v ričoto zamešal maslo in peteršilj

iz zadnjega dela druge podstavne besede (prim. tudi Bauer 1983: 235–236 za angleščino). Pri nastajanju prekrivank je vsekakor treba upoštevati dva osnovna pogoja, ki sta hkrati tudi vzroka, da sploh govorimo o upravičenosti tovrstnih tvorbo: 1) prekrivanka mora biti pomensko prepoznavna, smiselna in stilno učinkovita, 2) stopnja krnitve posameznih podstavnih besed se prilagaja izgovorljivostnim zmožnostim v določenem jeziku in jo sproti določa tvorec.

Domnevamo lahko, da se je zaradi vpliva angleščine kot globalnega jezika ta besedotvorni tip začel pojavljati tudi v jezikih, ki tovrstno nesistemske tvorbe ne obravnavajo kot posebnost in zato je tudi raba prekrivank zaznamovana. Tak vpliv je npr. jasno viden v sodobni poljščini (gl. npr. Konieczna 2012). Pojavlja se v praktičnosporazumevalnem jeziku in s tem sega v vse medijsko komuniciranje in v umetniško ustvarjanje; v leposlovju so prekrivanke odraz zlasti besedne ustvarjalnosti, hkrati pa tudi vplivne moči in stilne igrivosti jezika.

Med posameznimi sociolekti so prekrivanke bolj opazne v otroškem govoru in v urbanih ekscenčnih sociolektih, obe rabi pa vsaka na zelo različen način, bodisi v pozitivnem ali negativnem smislu, odstopata od knjižne slovenščine in tudi od drugih kultiviranih sociolektov.

Prekrivanke v slovenščini (še) niso razširjene in so tudi znotraj sklapljanja prej izjema kot že ustaljeni tip tvorbe. O sklapljanju pa je tudi v slovenščini že nekaj obravnav in gradivnih popisov (prim. Toporišič 2000: 195, 210, 231; 2006: 184–185, 370; Vidovič Muha (2011: 112). Znotraj sklapljanja sta se s prekrivanjem in krnjenjem v slovenščini zadnjih nekaj let še največ ukvarjali Irena Stramljič Breznik (2010: 171, 175) in Ines Voršič (2013). Sicherl (2018) pa po L. Bauerju (2002) (prim. tudi A. Lehrer 2007: 117–119) v slovenščini loči naslednje tipe prekrivank:

- a) prekrivanko sestavlja začetni del prve podstavne besede in celotna druga podstava
 - zelemenjava* < zelenjava + menjava
 - sladkonjak* < sladek + konjak
 - dokuportret* < dokumentarni + portret
 - smučanorija* < smučarska + norija
- b) prekrivanko sestavlja celotna prva podstava in končni del druge podstave
 - videodžej* < video + didžej
 - akvarobika* < akva + aerobika
 - fursolovski* < FURS + pikolovski
- c) prekrivanko sestavlja začetni del prve podstave in končni del druge podstave
 - kočerja* < kosilo + večerja
 - mehatronika* < mehanika + elektronika
 - znanstival* < znanost + festival

- d) osrednji del prekrivanke je skupen obema podstavama, ki se prekrivata
viskilometer < *viski* + *kilometer*
pivolan < *pivo* + *volan*
sekstanje < *seks* + *tekstanje*
znanstival < *znanstveni* + *festival*
šolimpijada < *šola* + *olimpijada*
glamping < *glamurozno* + *kamping*
nežnovanje < *nežno* + *negovanje*
virtuatelj < *virtualni* + *prijatelj*
pilatorika < *pilates* + *retorika*
previrant < *prevarant* + *Virant*
prostitutka < *press* + *prostitutka*¹²
mafjankovič < *mafija* + *Jankovič*

3.1

Svojevrstna posebnost so v slovenščino prevzete prekrivanke kot angлизmi, pri katerih se slovenski govorci navadno ne zavedajo njihovega izvora in posledično tudi ne njihove tvorjenosti. To velja npr. za prekrivanke tipa:¹³

- smog* < angl. *smog* < *smoke* + *fog* ['dim' + 'megla']
motel < angl. *motel* < *motor* + *hotel* ['motorno vozilo' + 'hotel']
modem < angl. *modem* < *modulator* + *demodulator*
teleks < angl. *telex* < *teleprinter* + *exchange* ['teleprinter' + 'izmenjava']
aldehid < angl. *aldehyde* < *alcohol* + *dehydrogenatum* ['alkohol' + 'dehidrogenirani']
liger < angl. *liger* < *lion* + *tiger* ['lev' + 'tiger']
tigon < angl. *tigon* < *tiger* + *lion* ['tiger' + 'lev']
kvazar < angl. *quasar* < *quasi* + *star* ['navidezen' + 'zvezda']

3.2

Obstaja tudi vrsta iz angleščine prevzetih prekrivank iz podstavnih besed, ki sta splošno znani v obeh jezikih. Te navadno potrjujejo že v začetku omenjano ugotovitev, da prekrivanke najpogosteje nastajajo iz prvega dela prve podstavne besede in iz zadnjega dela druge podstavne besede:

12 Stramljič Breznik (2008: 153) uporablja izraz hibridna ali mešana tvorjenka za leksem, katerega izvorni besedi prihajata iz različnih jezikov (npr. angleško *press* in slovensko *prostitutka*).

13 Sicer pa je tipologija prekrivank v slovenščini podrobneje opisana in gradivno predstavljena v prispevku Sicherl in Žele (2018).

bankster < angl. bankster < banker + gangster ['bankir' + 'gangster']
 prostitutka < angl. prostitute < press + prostitute ['tisk' + 'prostitutka']
 sekstanje < angl. sexting < sex + texting ['seks' + 'pisanje SMS sporočil']
 brexit < angl. Brexit < Britain + exit ['Britanija' + 'odhod']
 furminator < angl. Furminator < fur + terminator ['dlaka' + 'uničevalec']

3.3

Sicer pa imajo prekrivanke v slovenščini zaenkrat pretežno status priložnostnic, kar pomeni, da so to tvorjenke, narejene namensko za doseganje določenega slogovnega učinka (v leposlovju) ali celo z namenom vplivanja (v oglasih in podobnih reklamnih besedilih). V vsakem primeru pa so to zlasti sestavine aktualnega praktičnega sporazumevanja, ki omogoča in celo zahteva sprotno tvorjenje aktualnih poimenovanj, in potem je vprašanje sprotnih razmer in sprememb, ali se raba katerega izmed izrazov tudi ustali.

3.3.1 ZGLEDI IZ LEPOSLOVJA (PREVODI IZ ANGLEŠČINE):

Zverjasec < zver(ina) + merjasec (iz prepesnitve Milana Dekleve Zverjasec (2014) otroške pesnitve *The Gruffalo*; angl. Gruffalo < možna etimologija gruff(y) + buffalo ['grob' + 'bivol'])
 sladkonjak (iz prevoda Milana Dekleve romana Čarli in tovarna čokolade (2009); v angl. originalu *butterscotch*)
 kotalkolesa (iz prevoda Milana Dekleve romana Čarli in tovarna čokolade (2009); v angl. originalu *skating rinks*)

3.3.2 ZGLEDI IZ REKLAMNIH BESEDIL:

megastičen < mega + fantastičen¹⁴
 šokastičen < šokanten + bombastičen¹⁵
 hudobro < hudo + dobro (iz reklamne kampanje za avtomobile Škoda)
 džabest < džabe¹⁶ + best (Telekomov paket mobilne telefonije)
 viskilometer < viski + kilometer (iz kampanje proti vožnji pod vplivom alkohola)

14 Megastičen poljsko-slovenski duet Michala in Nastje. Parada plesa.

15 Rok Čakš: ŠOKANTNO: Izbranka Domovine, portala Nove Slovenije, je Romana Tomc! Domovina 15. 10. 2017.

16 Pri Telekomu Slovenije so verjetno s slengovskima izrazoma želeli nagovoriti ciljno publiko, tj. mlade uporabnike mobilne telefonije, in z imenom paketa povedati, da je istočasno »poceni« (turcizem *džabe*) in »najboljši« (angl. *the best*).

pivolan < pivo + volan (iz kampanje proti vožnji pod vplivom alkohola)

znanstival < znanstveni/znanost + festival (vsakoletni ljubljanski festival dogodivščin, znanstvenih predavanj in eksperimentalnih delavnic)

šolimpijada < šol(sk)a + olimpijada (iz Mercatorjevega reklamnega letaka za šolske potrebščine)

zelemenjava < zelenjava + (iz)menjava (izmenjava semen, sadik in zelenjave)

Ravno tako v slovenščini opažamo primere t. i. grafičnih prekrivank, kjer prekrivanje lahko prepoznamo le s pomočjo grafičnega oblikovanja, kot v spodnjem primeru:

znaČAJi znanosti (naslov prireditev za mlajšo publiko v Hiši eksperimentov; predavanja znanstvenikov za mladino, kjer postrežejo tudi s čajem)

Avtorji lahko prekrivanke znotraj besedila tudi razložijo, kot je to v spodnjem besedilu:

*Zanimivo, da učiteljice drugi del odgovora, torej »prodaja drugih igrač«, ni zmotil. Če smo fursolovski (fursovsko pikolovski), potem otrok, če ne sme igrati na trgu ali ulici, verjetno tudi ne bi smel prodajati igrač, saj ni polnoleten, od prodaje bi moral plačati davek, starša pa ga ne bi mogla prijaviti kot vzdrževanega člana.*¹⁷

Od zgoraj navedenih tvorjenk je edino pridevnik *megastičen* že toliko uveljavljen, da se uporablja v različnih, večinoma neformalnih besedilih in je celo za-beležen v Rekar (2013).

3.4

Sicer pa v slovenščini besedotvorno prevladujejo prekrivanke, tvorjene iz dela prve podstavne besede in iz celotne druge podstavne besede, npr. *dokudrama*; tem sledijo prekrivanke, tvorjene iz prvega dela prve podstavne besede in iz drugega dela druge podstavne besede, npr. *blogaton*, *bankster*. Glede na to, da je vsaj za slovenščino tipična podredna besedna zveza, zgrajena iz samostalnika v jedru in pridevnika, npr. *dokumentirana drama*, *blogarski maraton*, so tovrstne tvorbe iz govora tudi pričakovano najpogostejše. Pomenotvorno razvitejše prekrivanke s širšo pomensko rabo pa hkrati kažejo tudi na vrsto sociolekta, ki navadno sega v nekultivirano sceno žargonske ali slengovske rabe, in na tip besedila, npr. različni spletni forumi, kjer se komentirajo sprotni dogodki ipd.

17 Gal Kušar: To je zgodba mladega 8-letnega podjetnika Jona ali kako že otrokom zatreti podjetniške ideje. Nova24TV 9. 1. 2016.

Zaenkrat se potrjuje, da se glede na trenutno skladenjskopodstavno heterogenost slovenskih prekrivank še ne da povsem tipološko zaobseči, zato bi bilo smiselno, da bi jih obravnavali kot nekakšen besedotvorni kontinuum (prim. tudi Bauer 2012: 11–22).

4 SKLEP

Za vse zgoraj obravnavane tipe tvorjenk je zaenkrat značilna še stilno in zvrstno zaznamovana raba. Glede na to, da se večini pogostnost rabe viša, se bo z rabo oz. celo ustaljenostjo spremenila tudi njihova zaznamovanost. Mnoge med obravnavanimi tvorjenkami zaenkrat še niso del knjižne slovenščine, temveč se jih uporablja v pretežno manj kultiviranih sociolektih, v žargonski in slengovski govorici, zaradi stilnega učinka in vplivanjske vrednosti pa zlasti v praktičnosporazumevalni slovenščini, v zapisu pa predvsem v oglaševalskih besedilih.

VIRI IN LITERATURA

- Bauer, Laurie, 2012: Blends: Core and periphery. Renner, Vincent, François Maniez in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 11–22.
- Bauer, Laurie, 1983: *English Word-formation*. Cambridge: CUP.
- Bauer, Laurie, 2002: Lexical word-formation. Huddleston, Rodney in Geoffrey K. Pullum (ur.): *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: CUP. 1621–1722.
- Dahl, Roald, 2009: *Čarli in tovarna čokolade*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Milan Dekleva.
- Donaldson, Julia, 2014: *Zverjasec*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Prev. Milan Dekleva.
- Kelly, Michael, 1998: To “brunch” or to “brench”: Some aspects of blend structure. *Linguistics* 36/3. 579–590.
- Klinar, Stanko, in Margaret Davis, 2012: *English Word-formation with Exercises. Part 1*. Ljubljana: ZIFF.
- Koniczna, Eva, 2012: Lexical blending in Polish: A result of the internationalization of Slavic languages. Renner, Vincent, François Maniez in Pierre Arnaud (ur.): *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter. 51–73.
- Korpus Gigafida.
- Korpus Nova beseda. ZRC SAZU.
- Lehrer, Adrienne, 2007: Blendalicious. Munat, Judith (ur.): *Lexical Creativity, Texts and Contexts*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamins. 115–133.
- Martincová, Olga a kol., 1998, 2004: *Nová slova v češtině (Slovník neologizmů)* 1, 2 – NSČ 1, 2. Praha: Academia.

- Fran.si: Portal slovarjev in slovenističnih jezikovnih virov Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Razvezani jezik: Prosti slovar žive slovenščine.
- Rekar, Aleksandra, 2013: *Slovarček popačenk in zmerljivk*. Kamnik: Amebis d.o.o.
- Renner, Vincent, François Maniez in Pierre J. L. Arnaud (ur.), 2012: *Cross-Disciplinary Perspectives on Lexical Blending*. Berlin in Boston: De Gruyter.
- Sicherl, Eva in Andreja Žele, 2018: Prekrivanke v slovenščini z vidika vpliva angleškega jezika. *Jezik in slovstvo* 63/1. 75–88, 132.
- Sicherl, Eva, 2018: English Influence on Word-formational Production in Slovene: The Case of Lexical Blending. *Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik* 43/2. 15–32.
- Stramljič Breznik, Irena, 2008: Prevzete leksemske prvine in njihova besedotvorna zmožnost v slovenščini. *Slavistična revija* 56/2. 149–160.
- Stramljič Breznik, Irena, 2010: Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom. *Zora* 71. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti FF UM.
- Toporišič, Jože, 2006: Besedjeslovne razprave. *Linguistica et philologica* 13. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Toporišič, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. 4. razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
- Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vidovič Muha, Ada, 2011: *Slovensko skladišče besedotvorje*. 2. dopolnjena izdaja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Voršič, Ines, 2013: *Sistemska in nesistemska leksikalna tvorba v novejšem besedju slovenskega jezika* (doktorska disertacija). FF UL, Maribor.
- Žele, Andreja, 2015: Strukturalnopomenska vprašanja novejše slovenske leksike: med zloženko in besedno zvezo. *Philological studies* 2. 257–264.